

9 Concepten en standaarden: Een analyse van de aansluiting van de European Sustainability Reporting Standards op de praktijk van duurzaamheidsverslaggeving

Dick de Waard

1. Inleiding

Op 21 april 2021 was het dan eindelijk zover. De Europese Commissie leek het wachten moe. De praktijk van (vrijwillige) duurzaamheidsverslaggeving wordt voor een groot aantal ondernemingen in de Europese Unie en dus in Nederland voorzien van een wettelijke basis; er komen standaarden. Al vele jaren vragen vooral accountants, investeerders en andere belanghebbenden zoals de AFM om duidelijker criteria – om een concreet en hanteerbaar normenkader. Er zijn (te) veel vrijwillige verslaggevingsraamwerken en het staat ondernemingen bij de toepassing daarvan volledig vrij om te kiezen of, hoe, waarover en wat zij rapporteren en of zij hun verslagen van *assurance* laten voorzien of niet. In een variëteit aan onderzoeken wordt vastgesteld dat duurzaamheidsverslagen van verschillende ondernemingen niet vergelijkbaar zijn en dat de gepresenteerde informatie over bepaalde relevante prestaties niet voldoende concreet en helder is¹.

Hoe het ook zij: op 21 april 2021 publiceerde de Europese Commissie de concept Corporate Sustainability Reporting Directive (hierna: CSRD). De introductie van de CSRD werd/wordt begeleid door een ambitieus plan voor de invoering hiervan in EU en nationale regelgeving. Direct aansluitend zijn in een hoog tempo door de European Financial Reporting Advisory Group (hierna: EFRAG) concept standaarden per thema uitgewerkt, die ter consultatie zijn aangeboden en na vaststelling worden omgezet naar definitieve standaarden: de European Sustainability Reporting Standards (hierna: ESRS).

In dit hoofdstuk wordt geanalyseerd in welke mate de ESRS aansluiten op reeds bestaande concepten voor gedrag en verslaggeving. Hoe meer de ESRS op deze concepten aansluiten, hoe eenvoudiger het zal zijn voor de groep ondernemingen die al duurzaamheidsverslagen publiceren om de nieuwe standaarden toe te passen. Doel van deze analyse is om inzicht te krijgen in de bruikbaarheid van de in de ESRS gevraagde informatie. Afsluitend wordt op basis van deze analyse een aantal

---

¹ D.A. de Waard et al., 'Transparent carbon disclosures: depth in carbon-reporting of Dutch listed and non-listed companies', *MAB* 14 januari 2020.

aandachtspunten geformuleerd voor de verdere optimalisering van geïntegreerde verslaggeving.

2. Triple P

Het Triple P concept: *people, planet, profit* (later: *people, planet, prosperity*) van John Elkington is gebaseerd op het uitgangspunt dat een onderneming naast de focus op de financiële uitkomsten van haar activiteiten, ook nadrukkelijk oog heeft voor de sociale component; de impact op de mens – zowel binnen als buiten de onderneming – en voor de milieu-impact van haar activiteiten. Deze driedeling is zichtbaar in diverse gedragscodes en verslaggevingsraamwerken die internationaal veelvuldig worden toegepast.

De perspectieven van Triple P vertonen een sterke overeenkomst met de productiefactoren zoals die worden onderscheiden in de economische wetenschap: kapitaal, natuur, mens en ondernemerschap en in de tegenwoordig gebruikte afkorting ESG, die staat voor environment, social en governance. Op deze laatste indeling zijn de ESRS gebaseerd.

3. Dimensies van duurzaam ondernemen

Sinds het begin van de jaren negentig uit de vorige eeuw heeft duurzaamheidsverslaggeving zich vooral op vrijwillige basis ontwikkeld. Gedurende de drie achter ons liggende decennia zijn vele concepten en raamwerken opgesteld en gepubliceerd om handvatten te geven voor de inrichting van deze verslaggeving. De richtlijnen van Global Reporting Initiative (GRI Standards) en de richtlijnen van Sustainability Accounting Standards Board (SASB)² zijn internationaal de meest toegepaste verslaggevingsraamwerken.

Gedurende vele jaren is door actieve participatie in *assurance* opdrachten bij tal van ondernemingen in de besprekingen rondom de wijze waarop ondernemingen deze vrijwillige verslaggevingsraamwerken hebben toegepast, zichtbaar geworden dat ondernemingen het duurzaamheidsvraagstuk vanuit drie dimensies benaderen: (1) de wijze waarop duurzaamheid bij de onderneming wordt georganiseerd en geborgd (*managing sustainability*), (2) de aandacht voor de onderneming haar eigen voetafdruk (*operational excellence*) en (3) de waardecreatie die de onderneming realiseert (*creating value*).

---

² Inmiddels is de SASB door een samenvoeging met de IIRC opgegaan in Value Reporting Foundation (VRF). Aansluitend is VRF samengegaan met de Climate Disclosure Standards Board (CDSB) wordt nu onder de vlag van de IFRS Foundation in de International Sustainability Standard Board (ISSB) gewerkt aan de (vrijwillige) Sustainability Disclosure Standards (IFRS SDS).

Figuur 1: Dimensies van duurzaam ondernemen

Deze drie dimensies zijn ook zichtbaar in de wijze waarop de standaarden van de GRI en de SASB zijn ingericht. In het navolgende wordt een nadere toelichting hierbij gegeven.

3.1 *Managing sustainability*

Als de onderneming duurzaam ondernemen daadwerkelijk serieus neemt en daarbij oog heeft voor de impact van de onderneming op haar omgeving en ook voor de impact van de omgeving op de onderneming, dan moet de onderneming haar interne organisatie daarop aanpassen. Dat gaat om het totale palet van *governance*: de strategie, het beleid, de doelstellingen, de interne beheersing en de monitoring³. Daarbij hebben alle organen belast met *governance* een rol, dus ook de raad van commissarissen.

Er moet – net als bij alle andere relevante aspecten van het ondernemen – sprake zijn van een adequaat risicomanagement, waarop ook weer door de raad van commissarissen wordt toegezien. Het bestuur van de onderneming moet inzicht hebben in de impact van de onderneming op haar omgeving vanuit het perspectief van duurzaamheid. Dit houdt concreet in, dat het bestuur onderkent dat het produceren van afval, het uitstoten van broeikasgassen en de inzet van mensen tot risico's kunnen leiden, ook voor de onderneming. Daarnaast wordt in toenemende mate het uitgangspunt van dubbele materialiteit toegepast. Het is – zoals hiervoor reeds gememoreerd – niet uitsluitend zo dat de onderneming invloed heeft op haar omgeving, maar de omgeving is ook van invloed op de onderneming. Daaruit kunnen concrete risico's

³ D.A. de Waard, *Integrated Governance, Jaarboek Corporate Governance 2015-2016*, p. 193-208, Deventer: Wolters Kluwer 2015.

voortvloeiën. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de beschrijving van de vier pilaren van de TCFD hierna.

3.2 *Operational excellence*

Als het gaat om de eigen voetafdruk van de onderneming, dan betreft dit veelal *input*- en *output*-gerelateerde informatie over hoeveelheden emissies, afval en waterverbruik, en lucht-, water- en bodemverontreiniging, het gebruik van gevaarlijke stoffen en overige aantasting van de planeet. Dit alles voorzien van informatie over de bijbehorende preventieve en compenserende maatregelen en schoonmaakacties als het gaat om milieu-gerelateerde thema's. Daar waar het de sociale thema's betreft, rapporteren ondernemingen veelal *input*-gerelateerde informatie, zoals investeringen in trainingsprogramma's en maatregelen ter voorkoming van kinderarbeid, schendingen van mensenrechten, slechte arbeidsomstandigheden en corruptie. Op basis van de bestudering van tal van jaarverslagen, duurzaamheidsverslagen en geïntegreerde verslagen blijkt dat concrete *output*-gerichte informatie – zoals de uitkomsten van *audits* in het kader van de *due diligence*⁴ – vaak achterwege blijven. Dit gaat in veel gevallen om de informatie die de onderneming *upstream* zou moeten verzamelen over de kwaliteit van werk en leven in de voorliggende fasen van de keten waarvan de onderneming deel uitmaakt.

3.3 *Creating value*

Wanneer we spreken over waardecreatie (*creating value*), dan gaat het om de vraag: wat is de maatschappelijke toegevoegde waarde van de onderneming? Draagt de onderneming bij aan de maatschappelijke waardecreatie? Dan gaat het om activiteiten die resulteren in producten of diensten die bijdragen aan de kwaliteit van het milieu of het milieu geen schade berokkenen. Dan gaat het om activiteiten die resulteren in betere leef- en arbeidsomstandigheden in de keten en aan het voorkomen van kinderarbeid en het terugdringen van corruptie. Dan gaat het om producten en diensten waarmee de onderneming daadwerkelijk maatschappelijke vraagstukken oplost, in plaats van die te creëren. Het moge duidelijk zijn, dat de afbakening tussen *operational excellence* en *creating value* geen duidelijke harde grens is. De beide dimensies overlappen elkaar.

Bestudering van een groot aantal jaarverslagen, duurzaamheidsverslagen en geïntegreerde verslagen leert, dat veel ondernemingen pogingen ondernemen om inzicht te geven in hun waardecreatie, ook vanuit het duurzaamheidsperspectief. Dit onttaardt in veel gevallen in brochure-achtige verslagen, waarin de kwaliteit van de producten en diensten wordt geroemd. Ondernemingen claimen 'groene' of 'duurzame' producten en diensten te leveren en creëren daarvoor hun eigen prestatie-indicatoren, waarmee deze waardecreatie in een getal wordt uitgedrukt. Deze unieke prestatie-

4 Met *due diligence* wordt in het kader van duurzaamheid bedoeld, dat de onderneming in de keten waarin zij opereert, onderzoekt of sprake is van (risico's op) mogelijke schendingen op het gebied van milieu, mensenrechten en arbeidsomstandigheden bij toeleverende bedrijven.

indicatoren zijn vaak complex en opgebouwd uit meerdere informatie-elementen. Dit betreft vaak informatie die moeilijk kan worden geverifieerd, omdat aan de gehanteerde criteria vaak veronderstellingen of arbitraire waardebeoordelingen ten grondslag liggen en inzicht in de alternatieve scenario's niet voorhanden is.

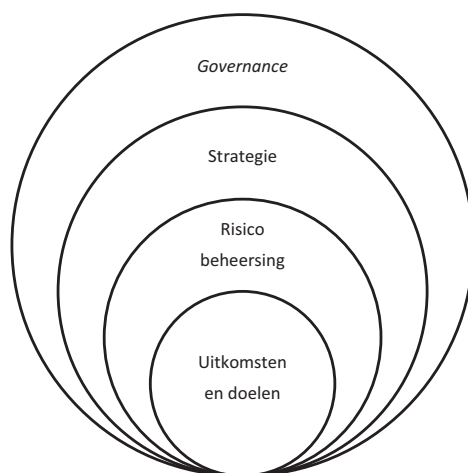
3.4 **Bedrijfseconomisch belang**

Vanuit deze drie dimensies bekeken, heeft duurzaam ondernemen zonder meer een bedrijfseconomisch belang. Door in haar *governance* goed te borgen dat de onderneming geïntegreerd aandacht besteedt aan de relevante thema's voor haar strategie en realisatie (*managing sustainability*), wordt een goede basis gelegd voor de optimalisering van de uitkomsten van haar activiteiten. Vanuit het perspectief van *operational excellence* leiden milieubesparende maatregelen vaak tot kostenvoordelen op de korte termijn, maar is ook het langetermijneffect zeer relevant, zeker vanuit oogpunt van continuïteit van de onderneming. Als het gaat om *operational excellence* op het gebied van mens en maatschappij, betreft dit vaak sociaal-ethische vraagstukken. Maatregelen op dit vlak leiden veelal op de korte termijn tot kostenverhogingen (concurrentienadelen). Hier zal de onderneming zich voor de realisatie van een positief rendement veel meer moeten richten op het langetermijneffect.

De bedrijfseconomische effecten van *creating value* zijn moeilijk te bepalen, maar uiterst relevant. Naast het uitgangspunt *do no harm* in de uitvoering (*operational excellence*), is de maatschappij zeer gebaat bij oplossingen van vraagstukken en vooral bij toegevoegde waarde. *Creating value* kan om die reden een geweldige *business case* zijn.

4. **De vier pilaren van de TCFD**

In 2017 publiceerde de Taskforce Climate-related Financial Disclosures (TCFD) een rapport met aanbevelingen voor de beheersing van en de verslaggeving over specifiek klimaat-gerelateerde risico's en kansen voor ondernemingen. Ondanks dat dit rapport volledig inzet op de impact van klimaatverandering op de onderneming en van de onderneming op het klimaat, is het in dit rapport gepresenteerde concept praktisch toepasbaar voor alle elementen van duurzaamheid. Het concept van de TCFD bestaat uit vier pilaren (figuur 2): (1) *governance*, (2) strategie, (3) risicobeheersing en (4) kwantitatieve uitkomsten en doelstellingen.

Figuur 2: Pilaren verslaggeving – bron: TCFD

In zijn rapport geeft de TCFD ook invulling aan het hiervoor genoemde begrip dubbele materialiteit. De onderneming stoot broeikasgassen uit en draagt daarmee bij aan de opwarming van de aarde. Dezelfde opwarming van de aarde kan op haar beurt leiden tot gebeurtenissen die een negatieve impact hebben op de prestaties – en daarmee de waarde – van de onderneming. Dit kan worden veroorzaakt door slechte weersomstandigheden, veranderende wet- en regelgeving, techniek en markten en door reputatieschade. Aan de andere kant leveren deze transitie ook weer kansen op door innovatie in het gebruik van grondstoffen, energie, techniek en nieuwe markten. Teneinde adequaat op deze kansen en risico's te kunnen reageren, dient de onderneming – indachtig het concept van de TCFD – een stelsel van risicobeheersing te organiseren, de uitkomsten daarvan te vertalen naar haar strategie en dit alles te omgeven met een adequate *governance* structuur, om vervolgens inzicht te geven in de doelstellingen en resultaten op het gebied van uitstoot van broeikasgassen en over de wijze waarop klimaatverandering de strategie, activiteiten en uitkomsten van de onderneming heeft beïnvloed en in de toekomst kan beïnvloeden.

5. ESRS – de concept standaarden

5.1 Inleiding

De in het voorjaar van 2022 door EFRAG uitgewerkte concept-ESRS bestrijkt het volledige palet van duurzaamheidsthema's in een gedetailleerde uitvraag van informatie. De Europese Commissie heeft in de (concept) richtlijn nadrukkelijk gekozen voor de term 'sustainability' (duurzaamheid). Door vervolgens in de conceptrichtlijn een nadere duiding te geven aan de thema's die relevant zijn als onderdeel van

duurzaamheid en door het concreet vertalen daarvan naar standaarden door EFRAG geeft de Europese Commissie een hanteerbaar handvat voor de beantwoording van de vraag naar de definitie van het begrip duurzaamheid.

In tabel 1 is een overzicht opgenomen van de gepubliceerde (concept) standaarden. Hierin is nog geen aandacht besteed aan de sectorspecifieke standaarden die nog niet zijn vrijgegeven.

Tabel 1: Overzicht concept ESRS gepubliceerd in het voorjaar van 2022

Horizontale verhoudingen – relaties tussen de thema's		ESRS 1	Algemene principes, algemene bepalingen over hoe te rapporteren
		ESRS 2	Onderlinge samenhang, algemene informatie inzake strategie, <i>governance</i> , duurzaamheidsimpact, kansen en risico's en management
Brede thema-gerichte standaarden	Milieu	ESRS E1	Klimaat
		ESRS E2	Verontreiniging
		ESRS E3	Water en maritieme bronnen
		ESRS E4	Biodiversiteit
		ESRS E5	Circulaire economie
	Mens en maatschappij	ESRS S1	Eigen werknemers
		ESRS S2	Werknemers in de keten
		ESRS S3	Eindgebruikers/consumenten
		ESRS S4	Beïnvloede gemeenschappen
	<i>Governance</i>	ESRS G1	<i>Governance</i> , risicomanagement en interne beheersing
		ESRS G2	Ondernemingsgedrag

In het navolgende wordt een analyse weergegeven van deze standaarden, waarbij wordt ingegaan op de opbouw van de standaarden gericht op het milieu en de mens en maatschappij, het fenomeen 'periodieke verantwoordingsinformatie', de rol van de raad van commissarissen (mits aanwezig) vanuit het thema *governance* en de geïntegreerde versus separate verslaggeving.

5.2 De opbouw van de standaarden

De eerste twee standaarden beschrijven de relaties tussen de diverse standaarden. Deze twee standaarden worden ook wel de *cross-cutting standards* genoemd. Zij gaan in op de toepassing van de onderhavige richtlijn, de wijze waarop gerapporteerd dient te worden en beschrijven de gevraagde informatie gerelateerd aan

het *businessmodel* van de onderneming, de materialiteitsanalyse, de positie in de keten, de strategie, kansen en risico's, de *governance* structuur en remuneratie. Dit betreffen informatie-elementen die standaard onderdeel zijn van de reguliere jaarverslaggeving, maar in deze richtlijn wordt gevraagd om deze informatie te presenteren vanuit het duurzaamheidsperspectief. De op basis van deze twee standaarden gevraagde inzichten worden ook gevraagd bij iedere specifieke standaard die deel uitmaakt van de brede thema-gerichte standaarden. Dit betekent dat inzicht in de samenhang moet worden gegeven vanuit een holistische benadering van de onderneming, maar ook vanuit ieder specifiek duurzaamheidsthema.

De drie groepen standaarden die in gaan op ESG (milieu, mens en maatschappij, *governance*) -vraagstukken hebben allen op hoofdlijnen een min of meer vergelijkbare structuur waarin de gevraagde informatie wordt beschreven en onderbouwd met concrete waarden, prestatie-indicatoren en informatie-elementen (tabel 2).

Tabel 2: Structuur ESG standaarden op hoofdlijnen

Doel van de standaard
Algemene informatie, <i>governance</i> , materialiteit en risico-analyse
Beleid, doelstellingen, actieplannen en middelen
Prestaties en uitkomsten
Bepalingen op basis van de taxonomie

Bij een nadere bestudering van de onderdelen van deze standaarden aan de hand van de meer gedetailleerde handvatten voor de toepassing daarvan – de zogenaamde *disclosure requirements* en *application guidance* – wordt zichtbaar dat in de milieu-gerelateerde standaarden wordt gevraagd om meer kwantitatieve informatie (prestatie-indicatoren) dan in de standaarden gericht op mens en maatschappij. In de standaarden die zijn gericht op de informatie omtrent *governance* wordt nog minder kwantitatieve informatie gevraagd. De informatievraag inzake *governance* betreft vooral beschrijvende toelichtingen.

Een tweede punt dat opvalt, is dat bij de milieu-gerelateerde standaarden informatie wordt gevraagd over de financiële impact van deze milieu vraagstukken op het (toekomstige) functioneren en de waarde van de onderneming. Deze informatie wordt bij de standaarden gericht op mens en maatschappij en *governance* niet gevraagd.

5.3 *De rol van de raad van commissarissen*

In de standaarden wordt veel aandacht besteed aan de wijze waarop de *governance* structuur bij de onderneming is ingericht, ook ten aanzien van de jaarverslaggeving. De verantwoordelijkheid voor het realiseren van de strategie en het opstellen van de jaarlijkse verantwoording ligt bij de raad van bestuur. In de standaarden – met

name in ESRS 2 – wordt echter ook expliciet aandacht besteed aan de rol die de raad van commissarissen heeft en wordt gevraagd om informatie over de wijze waarop toezicht wordt gehouden op duurzaamheidsvraagstukken bij de onderneming.

Niet iedere onderneming heeft een raad van commissarissen of een *non-executive board*. In de Nederlandse situatie is de aanwezigheid van een raad van commissarissen in de Nederlandse Corporate Governance Code voorgeschreven. Dit orgaan is bij organisaties van openbaar belang, woningcorporaties en bij stichtingen in het onderwijs en de zorg- en welzijnssector een relevant onderdeel van de *governance* structuur. Recent is onderzoek gedaan naar de wijze waarop raden van toezicht in de zorg- en onderwijssector in hun toezichhoudende rol oog hebben voor de relevante duurzaamheidsvraagstukken⁵. Uit dit onderzoek bleek dat de geïnterviewde leden van raden van toezicht niet of beperkt bekend waren met de Sustainable Development Goals. Zij vullen hun werkgeversrol en adviserende en toezichhoudende activiteiten vrijwel niet in vanuit het perspectief van duurzaamheid.

In veel sectorgebonden *corporate governance* codes is vastgelegd dat de raad van commissarissen (raad van toezicht) een eigen verslag opstelt. Dit kan een zelfstandig verslag of een onderdeel van het bestuursverslag zijn. In de standaarden wordt niet specifiek ingegaan op de inhoud van het jaarlijkse verslag van de raad van commissarissen. De CSRD richt zich op de informatie die moet worden opgenomen in het bestuursverslag.

5.4 *Periodieke verantwoordingsinformatie*

In een jaarverslag (bestuursverslag, verslag raad van commissarissen, jaarrekening en overige gegevens) geeft de ondernemingsleiding inzicht in het reilen en zeilen van de onderneming gedurende het verslagjaar en in de posities per balansdatum; het fotomoment. In een jaarverslag is periodieke verantwoordingsinformatie opgenomen.

In de jaarrekening die in het jaarverslag is opgenomen, verantwoordt de raad van bestuur de financiële weerslag van de ondernemingsactiviteiten door inzicht te geven in de opbrengsten en kosten, de ontvangsten en uitgaven en de waardering van bezittingen en schulden. Dit alles resulterend in inzicht in de toe- of afnemings van het eigen vermogen en de liquiditeitspositie van de onderneming. Voor de wijze waarop dit inzicht moet worden verschaft, is in 2BW titel 9 en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving of in de International Financial Reporting Standards (IFRS) een uitgebreid scala aan wettelijke voorschriften en bepalingen uitgewerkt waaraan ondernemingen zich onverkort moeten houden.

⁵ In 2020 hebben studenten van de Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Rijksuniversiteit Groningen (H. de Boer, S. Drewes en J. Seijbel) in het kader van de realisatie van hun masterthesis onderzoek gedaan naar toepassing van de componenten van de SDG's in de uitoefening van de taken van raden van toezicht bij zorg- en onderwijsinstellingen in Noord-Nederland.

In het verslag van de raad van commissarissen leggen de commissarissen verantwoording af over de door hen ondernomen activiteiten gedurende het verslagjaar en over de wijze waarop zij hun toezicht hebben vormgegeven.

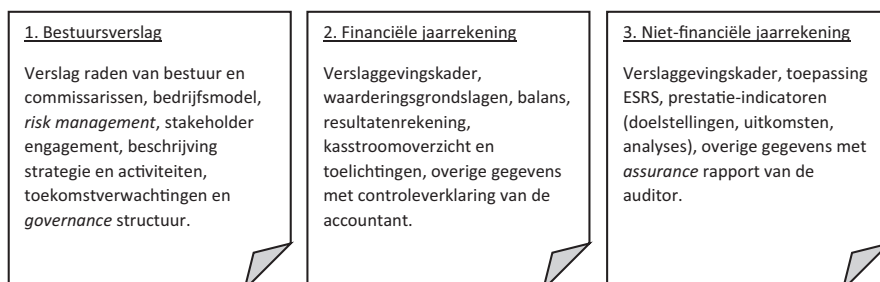
De raad van bestuur stelt jaarlijks het bestuursverslag op. In 2BW391:1 is vastgelegd dat in het bestuursverslag inzicht moet worden gegeven in de toestand op balansdatum, de ontwikkelingen gedurende het boekjaar, de resultaten, relevante financiële en niet-financiële prestatie-indicatoren (met inbegrip van milieu- en personeelsaangelegenheden) en de voornaamste risico's en onzekerheden. De CSRD schrijft voor dat de duurzaamheidsinformatie zoals die in de standaarden gevraagd, wordt opgenomen in of wordt toegevoegd aan het bestuursverslag.

Wat duidelijk wordt in de wettelijke kaders en de daarvan afgeleide richtlijnen, is dat ondernemingen in hun jaarverslag verantwoording dienen af te leggen over de activiteiten en uitkomsten van een specifieke periode: het boekjaar. Dit is periodieke verantwoordingsinformatie. De ESRS bevatten daarentegen de vraag naar veel informatie die niet per se periodieke verantwoordingsinformatie betreft. Met name in de beide *cross-cutting* standaarden (ESRS 1 en ESRS 2) en *governance*-gerelateerde standaarden (ESRS G1 en ESRS G2) wordt gevraagd om informatie betreffende de *corporate governance* structuur van de onderneming, de risico analyse en de wijze waarop het risico management is ingericht, de strategie en het business model en de relatie daarvan met de relevante risico's en kansen en de impact van de onderneming, het proces en de uitkomsten van de materialiteitsanalyse, het proces en de uitkomsten van de *stakeholder* analyse, de gedragscode van de onderneming, de belonings- en diversiteitsstrategie, de relevante processen van interne beheersing, de strategie ter voorkoming van omkoping en corruptie en meer.

De vraag naar de hiervoor genoemde informatie zal leiden tot het jaarlijks overschrijven (of kopiëren) van strategiedocumenten, *corporate governance* codes, gedragscodes, bedrijfsmodellen en wat dies meer zij. Dit zijn documenten met inhoud die niet frequent periodiek wijzigt. Zelfs de uitkomsten van de risicoanalyse, materialiteitsanalyse en de *stakeholder* raadpleging wijzigen niet jaarlijks. Door jaarlijks deze informatie aan het bestuursverslag toe te voegen, kan vanwege de omvang daarvan een helder zicht op de feitelijke uitkomsten van de activiteiten van de onderneming worden belemmerd. Volstaan kan worden met het rapporteren van relevante wijzigingen in de betreffende documenten en te verwijzen naar een duidelijke en goed vindbare plek op de website van de onderneming waar deze informatie standaard is terug te vinden.

5.5 *Geïntegreerd versus separaat*

De CSRD en de daaruit afgeleide ESRS zijn volledig gericht op de onderdelen van het duurzaamheidsvraagstuk. Daarmee wordt de indruk gewekt dat de verantwoording daarover wordt losgekoppeld van het complex van de dagelijkse bezigheden van de onderneming.

Figuur 3: Jaarverslag met drie hoofdstukken

Indien de onderneming in de uitvoering van het proces van strategiebepaling – daarop aansluitend de jaarverslaggeving – mede gebruik maakt van een *stakeholder* raadpleging en materialiteitsanalyse, zou het voor de hand liggen om alle relevante informatie (duurzaamheid- en niet-duurzaamheid-gerelateerd) in één verslag te integreren. Dit geldt met name voor de informatie over de *governance* structuur, de risicoanalyse, de strategie, de interne beheersing en dergelijke. Hierover wordt in de bestaande reguliere jaarverslaggeving reeds informatie verstrekt.

Daar komt bij, dat in de ESRS een zekere hoeveelheid kwantitatieve informatie wordt gevraagd. Indien het geheel van kwantitatieve en kwalitatieve informatie wordt gebundeld als een onderdeel van het bestuursverslag, ontstaat een risico dat de samenhang in het verslag uit het zicht verdwijnt en het verslag moeilijker leesbaar wordt. Overwogen kan worden om de basisstructuur van het totale jaarverslag intact te laten en daar een extra onderdeel aan toe te voegen: de niet-financiële jaarrekening. Zo ontstaat een geïntegreerd jaarverslag met drie hoofdstukken (figuur 3)⁶. Door de integratie van het narratieve deel van het duurzaamheidsverslag in het reeds bestaande bestuursverslag, geeft de onderneming inzicht in de samenhang der dingen en door het scheiden van de kwantitatieve informatie – zoals al vele jaren gebeurt in de jaarrekening – wordt een duidelijk inzicht gegeven in de prestaties van de onderneming.

6. ESRS – de toepassing van raamwerken

6.1 Inleiding

In het eerste deel van dit hoofdstuk zijn drie concepten toegelicht, waarvan de inhoud breed wordt toegepast in tal van gedrags- en verslaggevingsstandaarden wereldwijd. Aansluitend is een analyse gemaakt van de opzet en inhoud van de ESRS. In het navolgende wordt in kaart gebracht in hoeverre de ESRS aansluiten op het gedachtegoed van de betreffende drie concepten: (1) Triple P, (2) dimensies van duurzaam ondernemen en (3) de vier pilaren van de TCFD.

⁶ D.A. de Waard, 'Het jaarverslag in drie hoofdstukken', *MAB* 2 september 2021, 95(7/8), p. 225-232.

6.2 *Triple P*

Ook in de ESRS is het Triple P gedachtengoed duidelijk zichtbaar in het onderscheid tussen *Environment*, *Social* en *Governance* (ESG), dat aan de basis ligt van de wijze waarop de richtlijnen zijn gerubriceerd in ESRS. Daarbij dient te worden aangetekend, dat de aandacht voor het kapitaal (*financial capital*, *manufactured capital*, *profit*, *prosperity*) niet expliciet in de ESRS is verwerkt.

Dit leidt tot een belangrijk aandachtspunt bij de opzet van de CSRD en de daaruit afgeleide standaarden. De richtlijn focust volledig op de relevante duurzaamheidsvraagstukken en daaruit lijkt een beeld te ontstaan dat de verantwoording dienaangaande separaat wordt ingevuld en niet geïntegreerd.

In dit verband is de opzet van een jaarverslag met drie hoofdstukken (figuur 3) een interessante optie. In de niet-financiële jaarrekening worden de uitkomsten gepresenteerd die samenhangen met de inzet van mens (*people*) en natuur (*planet*). In de financiële jaarrekening worden de financiële uitkomsten toegelicht (*profit*). In het bestuursverslag wordt inzicht gegeven in het ondernemerschap: strategie, *stakeholder* raadpleging, *risk management*, interne beheersing en *governance*. Op deze wijze legt de jaarverslaggeving een duidelijke relatie met de economische uitgangspunten rondom de onderneming.

6.3 *Dimensies van duurzaam ondernemen*

Van de drie dimensies van duurzaam ondernemen komen met name de dimensies *managing sustainability* en *operational excellence* in de standaarden ruim aan bod.

Informatie over *managing sustainability* is zichtbaar in de *cross-cutting* standaarden (ESRS 1 en 2), in de twee standaarden gericht op *governance* (ESRS G1 en G2) en in delen van alle milieu- en mens en maatschappij-gerelateerde standaarden. Er wordt veel aandacht besteed aan het volledige palet van inrichting van de organisatie rondom de beheersing van duurzaamheidsvraagstukken, feitelijk gericht op de twee oorspronkelijke productiefactoren: mens en natuur.

In de standaarden wordt met name in de onderdelen die zijn gericht op de rapportering over de uitkomsten van de activiteiten van de onderneming inzicht gegeven in *operational excellence*. Deze informatie varieert van een statische beschrijving van bestaande situaties, *input* gegevens, *output* gegevens, doelen en analyses van de realisatie. Daarbij is een verschil zichtbaar in informatievraag tussen de drie groepen standaarden: E, S en G. De standaarden gericht op *governance* vragen veel informatie met een meer beschrijvend karakter van de bestaande situatie (gedragscode, beleid, beheersingsprocessen en dergelijke). De standaarden gericht op de mens bevatten relatief veel *input* gegevens (aantallen trainingen, doelen, beleid, maatregelen). In de standaarden gericht op milieu is veel ruimte gecreëerd voor informatie over de *output* van processen (hoeveelheden afval, lozingen van water,

uitstoot en meer). Voor het geheel aan informatie gerelateerd aan doelen, wordt in *cross-cutting standard* ESRS 1 voorgeschreven dat te allen tijde een verschillenanalyse moet worden opgenomen.

Zoals in de analyse van de drie centrale standaarden (E, S en G) is gesignaleerd, is ook sprake van een verschil in de verhouding tussen kwantitatieve en kwalitatieve informatie per ESRS. Daarmee komen qua verhouding tussen kwantitatieve en kwalitatieve informatie deze standaarden overeen met dat wat in de praktijk reeds gebeurt. Ook in de praktijk rapporteren ondernemingen makkelijker *output*-gerelateerde kwantitatieve informatie over milieu-gerelateerde zaken en minder kwantitatieve *output*-gerelateerde informatie over mens en maatschappij en *governance*.

In de Nederlandse Corporate Governance Code is ten aanzien van *value creation* in principe 1.1 het volgende vastgelegd:

“Het bestuur richt zich op de lange termijn waardecreatie van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming en weegt daartoe de in aanmerking komende belangen van de stakeholders. De raad van commissarissen houdt toezicht op het bestuur terzake.”

In de standaarden wordt gevraagd om informatie waarmee wordt beschreven hoe schadelijke gevolgen van de bedrijfsactiviteiten kunnen worden voorkomen: zuiveren van water, recycling van afval, creëren van gelijke kansen, maatregelen voor gelijke behandeling, circulaire economie. Vervolgens wordt informatie gevraagd over de feitelijke uitkomsten: in casu het wel of niet reduceren van eventuele schadelijke impact. Heel specifiek in de standaard over klimaatverandering staat: *“The undertaking may disclose its estimated total avoided GHG emissions from its products and services in metric tons of CO2-equivalent.”* Dit betreft informatie over de kwaliteit van de producten en diensten van de onderneming. Dit is gepresenteerd als een optionele standaard.

De vraag is of het beperken van de schadelijke uitkomsten hetzelfde is als waardecreatie. Het gaat bij waardecreatie om de bijdrage van de onderneming in de keten. De onderneming creëert waarde als zij producten of diensten voortbrengt, waarmee gebruikers daarvan hun eigen impact kunnen reduceren, worden beloond voor hun inzet en in concrete behoeften kunnen voorzien. Heeft de maatschappij daarbij baat bij producten die in het gebruik vervuilend zijn, veel afval genereren van zichzelf of in het gebruik, of eigenlijk niet echt noodzakelijk zijn, geen echt vraagstuk oplossen, of bijdragen aan de voortgaande creatieve destructie. Dit is – zoals gezegd – een complexe puzzel. De praktijk is dat ondernemingen modellen uitwerken om hierover te rapporteren, maar dat de ESRS hierin (nog) niet concreet voorzien.

6.4 De vier pilaren van de TCFD

Het raamwerk van de vier pilaren van de TCFD is duidelijk herkenbaar in de opbouw van de standaarden. Ondanks dat iedere standaard – ingegeven door de specifieke

kenmerken van het betreffende duurzaamheidsvraagstuk – niet exact hetzelfde is ingericht, zijn de vier pilaren van de TCFD duidelijk herkenbaar in de opbouw daarvan: *governance*, strategie, risicobeheersing en uitkomsten en doelstellingen.

Met betrekking tot de toepassing van het raamwerk van deze vier pilaren kan nog worden opgemerkt, dat de drie pilaren *governance*, strategie en risicobeheersing zodanig sterke overeenkomsten vertonen tussen de diverse duurzaamheidsthema's dat samenvoeging van deze informatie te adviseren is. Sterker nog: het is volstrekt voor de hand liggend dat een onderneming deze drie pilaren voor alles wat relevant is voor de onderneming geïntegreerd heeft ingericht. En daarmee zou deze informatie kunnen worden losgekoppeld van de feitelijke kwantitatieve informatie (de vierde pilaar). Zie daarvoor de toelichting bij het model van een jaarverslag met drie hoofdstukken.

De voorliggende standaarden hebben een sterke focus op verantwoordingsinformatie. Informatie over de activiteiten van de onderneming en de uitkomsten daarvan, vanuit het perspectief van duurzaamheid. Opvallend is, dat feitelijk alleen in de milieu-gerelateerde standaarden – en dan met name in de standaard over klimaatverandering – wordt gevraagd om informatie omtrent de impact van klimaatverandering op de onderneming. Dit is bijzonder, omdat de impact van klimaatverandering zich kan voordoen in de gedaante van risico's en kansen door gebeurtenissen en transitie. Deze kunnen zich ook voordoen op het gebied van biodiversiteit, waterconsumptie, kinderarbeid, mensenrechten en wat dies meer zij. Daarmee wordt de indruk gewekt, dat uitsluitend wordt verwezen naar het concept van de TCFD en dat een vergelijkbaar concept (nog) niet wordt omarmd bij de behandeling van de andere relevante duurzaamheidsvraagstukken.

Hierbij kan nog worden opgemerkt dat het aspect van impact (van buiten naar binnen) niet per se verantwoordingsinformatie betreft. Het bestaan van risico en impact is een feit, de onderneming kan uiteraard verantwoording afleggen over de maatregelen die zijn getroffen om deze risico's en kansen aan of op te pakken. Het is dan niet logisch om deze risico's en kansen specifiek het oormerk 'duurzaamheid' mee te geven. Een onderneming met een adequaat risicobeheersingssysteem heeft naast vele andere, ook deze kansen en risico's in beeld en daarmee kan deze informatie worden geïntegreerd in de toelichting bij de risico's en de beheersing daarvan.

Vanuit het oogpunt van *governance*, is ook voor de raad van commissarissen een rol weggelegd. De raad van commissarissen ziet erop toe dat de onderneming opereert binnen haar doelstellingen, dat de raad van bestuur een strategie opstelt en die doet realiseren en dat de raad van bestuur periodiek verslag uitbrengt van het reilen en zeilen van de onderneming. Duidelijk is, dat ook de raad van commissarissen zich moet verdiepen in de relevante duurzaamheidsvraagstukken, inzicht moet hebben in de *stakeholder* raadpleging en in de materialiteitsanalyse en daarover verslag doet in het jaarlijkse verslag van de raad van commissarissen. De praktijk leert, dat op het gebied van duurzaamheid in Nederland veel (raden van) commissarissen nog

moeten bijleren en dat de verslaggeving over hun activiteiten op dit punt nog moet worden aangescherpt. Het verdient aanbeveling dat in de ESRS ook een plek wordt ingeruimd voor het verslag van de raad van commissarissen.

7. Conclusies en aanbevelingen

7.1 Conclusies

De ESRS benaderen duurzaamheid als een separaat vraagstuk en ook de diverse duurzaamheidsthema's worden – weliswaar aangevuld met *cross-cutting standards* – ieder als op zich staand uitgewerkt. De uitdaging voor de nabije toekomst wordt nu, om deze gevraagde informatie zodanig in de het geheel van relevante informatie over de onderneming te integreren, dat een samenhangende en leesbare verantwoording ontstaat en overige relevante informatie eenvoudig benaderbaar via de website wordt aangeboden. Dan hebben de gebruikers van jaarverslagen hier oprecht iets aan. Want, zoals op de website van de Europese Commissie staat vermeld:

“EU law requires certain large companies to disclose information on the way they operate and manage social and environmental challenges. This helps investors, civil society organisations, consumers, policy makers and other stakeholders to evaluate the non-financial performance of large companies and encourages these companies to develop a responsible approach to business.”

Het doel van de Europese Commissie is tweeledig. De informatie moet bruikbaar zijn (*decision useful*) en de vraag om transparantie moet ondernemingen inspireren tot meer *operational excellence* en *value creation*. In de huidige opzet zal de invoering van de CSRD door de omvang en detaillering niet tot meer transparantie leiden, maar zullen de gebruikers van de jaarverslagen door de bomen het bos niet meer zien.

De inrichting van de standaarden sluit sterk aan bij de bestaande praktijk van duurzaamheidsverslaggeving en de daarbij gehanteerde concepten. Dat betekent dat ook een aantal tekortkomingen uit de bestaande praktijk intact is gebleven, zoals het ontbreken van voldoende kwantitatieve, meer concrete en meer *output*-gerichte informatie over de sociale impact (mensenrechten, arbeidsomstandigheden en kinderarbeid) en *governance*. De ESRS nodigen uit tot het schrijven van omvangrijke toelichtingen over beleid en *governance*. Hierdoor ontstaat onvoldoende inzicht in dat wat ondernemingen feitelijk doen op het gebied van mens en maatschappij in termen van audits, gesignaleerde tekortkomingen en corrigerende acties. Een vergelijkbare conclusie kan worden getrokken op het gebied van waardecreatie. Dit is nog een relatief onontgonnen gebied.

Een sterk punt van de gepresenteerde ESRS is dat door deze regelgeving een wettelijke norm wordt gecreëerd. Bedrijven weten nu waarover ten minste moet

worden gerapporteerd. Daarmee is het vrijblijvende karakter er af. Nu wordt op basis van regelgeving om concrete informatie gevraagd, die in het verleden kon worden weggelaten. Daarmee geeft deze wettelijke norm ook een sterkere basis voor de auditor om zijn/haar bevindingen te verwoorden.

7.2 *Aanbevelingen*

Het belang van de *governance* structuur van de onderneming, vraagt ook om een concreet inzicht in de activiteiten van de raad van commissarissen op het gebied van duurzaamheid. In de ESRS dient om die reden ook aandacht te worden besteed aan de inhoud van het verslag van de raad van commissarissen.

In de ESRS kan meer aandacht worden besteed aan de wijze waarop informatie over waardecreatie wordt gegeven. Uiteraard is de waardecreatie van ondernemingen zeer sterk afhankelijk van de activiteiten, producten en diensten en zal het niet meevallen om daar uniforme criteria voor uit te werken. Dit zal dus beperkt blijven tot informatie over de verwachte, benaderde gevolgen van het gebruik van producten en diensten. Maar de vraag is helder: is sprake van waardecreatie als de onderneming uitsluitend voorziet in het genereren van financiële vergoedingen en opbrengsten, maar daarnaast producten en diensten genereert die wel worden afgenomen, maar feitelijk niet-onmisbaar of erger, gewoon nutteloos zijn of een negatieve maatschappelijke impact hebben?

Het verdient aanbeveling om in kaart te brengen welk deel van de gevraagde informatie daadwerkelijk periodieke verantwoordingsinformatie betreft. Van deze periodieke verantwoordingsinformatie kan het zuiver narratieve deel worden geïntegreerd in het bestuursverslag, dus niet in een aparte paragraaf over duurzaamheid. De niet-periodieke verantwoordingsinformatie kan blijvend separaat op de website van de onderneming worden geplaatst. De kwantitatieve duurzaamheidsinformatie kan in de niet-financiële jaarrekening als een apart hoofdstuk van het jaarverslag worden gepresenteerd. De *digital tagging* is dan ook eenvoudiger realiseerbaar.

Het is belangrijk dat – mede voor de vergelijkbaarheid – voor het niet-financiële jaarverslag en het bestuursverslag een concreet model wordt uitgewerkt. Dat kan ten minste bestaan uit een overzicht met voorgeschreven paragrafen met een toelichting bij de gevraagde inhoud (de rubricering van de diverse onderdelen) en als het gaat om specifiek de kwantitatieve informatie, kunnen meer modellen voor tabellen en overzichten worden aangereikt. Dit alles om tegemoet te komen aan de wens van de Europese Commissie, dat iedere belanghebbende een goede beoordeling van de prestaties van de onderneming moet kunnen uitvoeren.

7.3 *Aandachtspunten voor de nabije toekomst*

De in de ESRS gevraagde informatie betreft vooral verantwoordingsinformatie over de activiteiten van de onderneming en de uitkomsten daarvan. In de praktijk van

de financiële verslaggeving, zijn er organen/belanghebbenden die vervolgens iets vinden van het financiële rendement en de financiële positie van de onderneming en die op basis daarvan ook kunnen vragen om nadere informatie of zelfs wijziging van het beleid. Gaan deze belanghebbenden nu ook vragen stellen bij de niet-financiële uitkomsten en aandringen op veranderingen? Wat wordt hierin de rol van de nationale overheid of de Europese Commissie. Wat heeft de maatschappij eraan als ondernemingen straks – geheel conform de waarheid en voorzien van *assurance* – rapporteren dat de CO₂-uitstoot weer is toegenomen, als daarop geen actie wordt ondernomen?

Waarnemingen in de praktijk maken zichtbaar dat veel ondernemingen nog niet beschikken over een concrete strategie waarin duurzaamheidsvraagstukken een duidelijke plek hebben veroverd. Daarnaast beschikken veel ondernemingen nog niet over een goed doorontwikkelde *plan-do-check-act*-cyclus op het gebied van duurzaamheid. De administratieve organisatie en interne controle zijn op dat gebied vaak nog onvoldoende. Daaraan zal hard moeten worden gewerkt, anders zullen veel ondernemingen de eerste jaren van hun auditor een *assurance* rapport met bevindingen of zelfs oordeelonthouding ontvangen.

